

падкрэсліваецца, што творчасць і Купалы, і Коласа з'яўляецца нацыянальна самабытнай з'явай. Творчая вучоба, засваенне іншанацыянальнага, сусветнага мастацкага вопыту, якраз спрыялі рэалізацыі тых задач выключнай важнасці па стварэнні *вялікага нацыянальнага стылю*, якія стаялі перад беларускімі пісьменнікамі ў першай палове XX стагоддзя.

У заключным раздзеле манаграфіі М. Тычына акцэнтуюе ўвагу на значэнні здзейсненага класікамі для сцвярджэння беларускага этнасу як нацыі, для выяўлення ў эстэтычнай форме духоўных і жыццёва-практычных запатрабаванняў народа. Гэтая выключная роля беларускіх песняроў пацвярджаецца ўсім ходам аўтарскіх разваг, супастаўляльна-параўнальным і сістэмна-тыпалагічным аналізам іх паэтыкі і светапогляду.

*Яўген Гарадніцкі
Мінск*

Пра стан беларускага вуснага маўлення, і не толькі

Т. Р. Рамза, *Беларускае гутарковае маўленне: сучасны стан*, Мінск 2011, сс. 221

Выказванне, што *пісьмовая (кадыфікаваная) форма мовы і вусная яе разнавіднасць (як непадрыхтаванае загадзя, нязмушанае маўленне) не могуць цалкам супадаць і тым больш не могуць ацэньвацца паводле тых самых крытэрыяў*, не новае, а толькі канстатацыя неаспрэчнага факта даследчыцай беларускага гутарковага маўлення Т. Р. Рамза, якая прадставіла на суд навуковай грамадскасці свае назіранні і вынікі навуковага вывучэння гутарковага маўлення. Новае – гэта пастаноўка праблемы і шэрагу пытанняў вывучэння беларускага гутарковага маўлення, запісы такога нязмушанага маўлення гарадскіх жыхароў і іх скрупулёзны фанетычны аналіз, вынікі якога адлюстраваны ў абранай для рэцэнзавання манаграфіі «Беларускае гутарковае маўленне: сучасны стан».

Даследчыца найперш дае грунтоўны і скрупулёзны навуковы агляд літаратуры, выяўляе праблемы і пытанні, узнятыя навукоўцамі адносна вывучэння вуснай формы літаратурнай мовы. Тым самым аўтар манаграфіі, *узаяўшы пад увагу зыходныя тэзісы навукоўцаў мінулага стагоддзя*, абгрунтоўвае свой выбар аб'екта і прадмета даследавання – стан гутарковага маўлення XXI стагоддзя, акрэслівае сваю ўвагу да вуснага спантаннага маўлення носьбітаў беларускай літаратурнай мовы ў нязмушаных умовах і прапануе свае тэрміны, у прыватнасці, для абазначэння вуснага непадрыхтаванага маўлення – *гутарковае маўленне*, для адметнасцей афармлення гутарковага маўлення – *узус гутарковай арфаэпіі*.

Асаблівую цікавасць выклікаюць назіранне і аналіз важнейшых фанетычных асаблівасцей беларускага гутарковага маўлення, вынікі якіх складаюць асобную, трэцюю, частку працы, якой папярэднічаюць першыя дзве – «3 гі-

сторыі вывучэння вуснай беларускай літаратурнай мовы» і «Агульныя пытанні вывучэння беларускага гутарковага маўлення». Але найперш даследчыца падрыхтавала эмпірычную базу даследавання – маўленне 12 інфармантаў, якое (часткова) у графічнай форме і на капмакт-дыску прадстаўлена ў хрэстаматычнай частцы кнігі, абрала метады даследавання і правяла аналіз, як адзначае сама даследчыца, *зыходзячы з уласнага ўспрымання вымаўлення інфармантаў*.

Галоўным і новым у даследаванні з’яўляецца скразная думка Т. Р. Рамза пра тое, што выяўленыя адрозныя тыпы вымаўлення слоў, у прыватнасці, ненаціскага гука [i] на месцы [‘a], пашырэнне выбухнога [r] на стыку слоў і пры гэтым нейтралізацыя яго са шчылінным [y] у лексікалізаваных адзінках, нівеліраванне адметнасцей вымаўлення фрыкатыўнага [y] і [h] прыдыхальнага да поўнага іх знікнення ў слове *гэта*, кардынальнае змяненне аблічча (фанетычнага) слова праз няўстойлівасць афрыкаты [tʃ] на стыку слоў і марфем, – гэта не парушэнні, не адхіленні ад кадыфікаваных нормаў беларускай літаратурнай мовы, а ўзуальныя заканамернасці, гэта ўзус гутарковай арфаэпіі. Абгрунтаванне гэтаму даследчыца бачыць у тыповасці і ўстойлівасці адзначаных арфаэпічных мадыфікацый і своеасаблівасці вуснага непадрыхтаванага маўлення, і галоўным тут будзе сцверджанне, што носьбіты гутарковага маўлення думаюць і гавораць па-беларуску.

А яшчэ адна вартасць і ўнікальнасць даследавання Т. Р. Рамза – гэта ўпершыню прадстаўленыя навуковая публікацыя і CD-фіксацыя тэкстаў вуснага спантаннага гутарковага маўлення беларускай інтэлігенцыі, носьбітаў кадыфікаванай беларускай і рускай моў. Менавіта ўключаныя ў тэкст даследавання запісы і дапоўненыя на CD-фіксатарых маўленчыя ўзоры носьбітаў беларускага непадрыхтаванага гутарковага маўлення – гэта найперш канстатацыя неабвержнага факта функцыянавання вуснага беларускага маўлення ў наш час (запісы зроблены на працягу першага дзесяцігоддзя XXI ст.), гэта і важкі ўклад у фанетычны фонд сучаснай беларускай мовы, гэта тыя навейшыя ўзоры спантаннага вуснага маўлення, якія, несумненна, дадуць новы імпульс да вывучэння беларускай мовы.

Даследаванне Т. Р. Рамза дастаткова пераканаўчае, яно характарызуецца глыбінёй аналізу як навуковай інтэрпрэтацыі вуснага маўлення, так і сабраныя аўтарам фактычнага матэрыялу, найперш пры гэтым навізнай матэрыялу і падыходу да яго вывучэння. З поўнай адказнасцю можна канстатаваць што манаграфія «Беларускае гутарковае маўленне: сучасны стан» Т. Р. Рамза абсалютна самастойнае і новае даследаванне праблемы беларускага гутарковага маўлення, і, трэба спадзявацца, не апошняе ў гэтым накірунку.

*Вольга Ляшчынская
Гомель*